LIETUVOS RESPUBLIKOS TERITORIJOS ADMINISTRACINIŲ VIENETŲ IR JŲ RIBŲ ĮSTATYMO NR. I-558 PAKEITIMO ĮSTATYMO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS SODININKŲ BENDRIJŲ ĮSTATYMO NR. IX-1934 3 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ AIŠKINAMASIS RAŠTAS

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, šių projektų tikslai ir uždaviniai

Parengti Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo Nr. I-558 pakeitimo įstatymo projektą (toliau – Įstatymo projektas) paskatino poreikis tobulinti Lietuvos Respublikos teritorinio administravimo teisinį reglamentavimą ir siekis užtikrinti šią sritį reguliuojančio įstatymo tinkamą inkorporavimą į teisinę sistemą.

Įstatymo projektas parengtas:

- įvertinus galiojančias Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo (toliau – Įstatymas) teisinio reguliavimo problemas keičiant gyvenamųjų vietovių tipus, nustatant ir keičiant ribas, suteikiant adresus, konstatavus jame pateiktų sampratų aktualumą ir jų konkurenciją su kitais teisės aktais;

- nustačius, kad kai kurios nuostatos neatitinka Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatyme nustatytų teisės aktams keliamų reikalavimų, todėl, siekiant įgyvendinti teisėkūroje nustatytus aiškumo ir sistemiškumo principus, priimtas sprendimas šiuo metu galiojantį įstatymą išdėstyti nauja redakcija.

Poreikis tobulinti Įstatyme nurodytas gyvenamųjų vietovių sampratas kilo keičiant jų tipus. Pavyzdžiui, tvarkant Vilniaus rajono savivaldybės gyvenamųjų vietovių teritorijų ribas ir pavadinimus[1], rengiant sprendimus pakeisti tam tikrų kaimų tipus į miestelio, buvo susidurta su situacija, kai Įstatyme apibrėžti miestelio požymiai – gyventojų skaičius ir jų santykis su dirbančiaisiais tam tikrose srityse, aiškiai neatskiria šios gyvenamosios vietovės nuo kaimo ir neatskleidžia kitų miesteliui būdingų požymių (urbanizuotos ir urbanizuojamos teritorijos, plėtojama inžinerinė infrastruktūra, formuojamos paslaugų, prekybos, švietimo, gydymo įstaigos ir viešosios erdvės), leidžiančių urbanizuojamą ir infrastruktūriškai besivystantį kaimą kvalifikuoti kaip miestelį.

Įstatyme nustatytas miestelio požymis – tiksliai nustatytas gyventojų skaičius (nuo 500 iki 3 000) implikuoja išbalansuotą žinią ir supratimą apie gyvenamąją vietovę – ji nebeatitinka nei miestelio, nei miesto požymių, nes kaimas, kuriame gyventojų skaičius viršija nustatytą 3 000 ribą, nebepriskirtinas miesteliui, tačiau jame dar nėra pakankamos infrastruktūros, būdingos miestui. T. y. tokia situacija kuria urbanistinę disproporciją – teisiškai tokios gyvenamosios vietovės yra kaimai, bet faktiškai jos jau turi miesto tipo demografinį mastą, tačiau dar neturi pakankamai išvystytos infrastruktūros ir funkcinės struktūros, kad būtų laikomos miestais, kuriems keliami kur kas aukštesni reikalavimai.

Kaimo bei miesto sampratos Įstatyme neatitinka aiškumo principo, jų požymiai neatskleidžia jų vietos gyvenamųjų vietovių hierarchijoje, preziumuojant, kad miestelis yra tarsi urbanistiškai subrendęs kaimas, o miestas – infrastruktūriškai išsivystęs miestelis. Tam tikras gyvenamųjų vietovių vystymosi stadijas galime išskirti vadovaudamiesi istorine praktika – Lietuvos miestų raida rodo, kad nemažai dabartinių miestų yra buvę miesteliai (pvz., Biržai, Telšiai, Plungė, Kalvarija, Garliava ir kt.), miesto teises įgiję tik perėję natūralų urbanizacijos tarpsnį, kai buvo išplėtota infrastruktūra ir įgytas prekybinis, kultūrinis, socialinis ir ekonominis reikšmingumas.

Todėl Įstatymo projektu siūloma naujai apibrėžti miesto, miestelio ir kaimo sąvokas, o tai sukurs prielaidas užtikrinti laipsnišką, natūralų, darnų ir suplanuotą šių gyvenamųjų vietovių keitimąsi ir vystymąsi į kitą tipą.

Pasikeitus vietos savivaldos modeliui, kai meras tapo savivaldybės vykdomąja institucija, buvo sulaukta nusiskundimų iš kai kurių savivaldybių, kad numerių adresų objektams suteikimo procesas stringa dėl merų užimtumo. Neformaliai apklausus kitas savivaldybes, buvo įvertintas jų

[1] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2025 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 954 „Dėl Vilniaus rajono savivaldybės gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų ir pavadinimų tvarkymo“.

lūkestis, kad šią funkciją galėtų vykdyti ir savivaldybės administracijos direktorius mero pavedimu. Dėl to ir siekiant, kad adresų suteikimo procesas būtų sklandus ir ilgai netruktų, nutarta spręsti šią situaciją numatant, kad adresų objektams numerius suteiktų ne tik meras ar seniūnas, bet ir administracijos direktorius.

Įstatymo projekte perkeltos 2026 m. gegužės 19 d. Lietuvos Respublikos Seimo priimto Teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo Nr. I-558 3^1, 7^1, 12^1 straipsnių pakeitimo ir 11, 12 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo Nr. XV-966 nuostatos, susijusios su Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo Nr. XI-1807 pakeitimo įstatymo Nr. XIV-2436 3 straipsnio 3 dalies, pagal kurią iki 2026 m. gruodžio 31 d. turi būti pakeisti registrų veiklą nustatantys Lietuvos Respublikos įstatymai ir pertvarkyta registrų informacinių sistemų veikla pagal nustatytus reikalavimus, įgyvendinimu.

Įstatymo projekto tikslas – užtikrinti teisinį aiškumą ir tinkamą teisės akto inkorporavimą į teisės aktų sistemą, aiškiai apibrėžiant įstatymo sąvokas ir jas suderinant su kituose teisės aktuose vartojamomis sąvokomis, nustatant naujas sąvokas, atsisakant nebeaktualių nuostatų.

Kartu teikiamo Lietuvos Respublikos sodininkų bendrijų įstatymo Nr. IX-1934 3 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (toliau – Sodininkų įstatymo projektas) rengimą paskatino siekis Įstatymo nuostatas, susijusias su sodininkų bendrijos registravimu ir mėgėjų sodo teritorijos klausimais perkelti į šią sritį reglamentuojantį teisės aktą.

Sodininkų įstatymo projekto tikslas – reglamentuoti viename teisės akte visas nuostatas, susijusias su sodininkų bendrijų teisiniu reglamentavimu.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai ir rengėjai

Įstatymų projektus parengė Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

Šiuo metu galiojančiame įstatyme nustatytose miesto, miestelio ir kaimo sampratose vartojami šias gyvenamąsias vietoves apibrėžiantys teiginiai yra neaktualūs, nekonkretūs ir konkuruoja su kituose teisės aktuose nustatytu reglamentavimu.

Įstatyme nustatytas gyvenamųjų vietovių skirstymas į miesto ir kaimo, miestus priskiriant miesto tipo, o miestelius, kaimus ir viensėdžius – kaimo tipo gyvenamosioms vietovėms.

Įstatyme nėra apibrėžtos adreso, adreso objekto ir istorinės sostinės teritorijos sąvokos, tai sukuria teisinį neapibrėžtumą.

Įstatyme nustatytas miestų ir miestelių požymis – kompaktiškas užstatymas yra lokalus, apibrėžtos teritorijos kriterijus ir neapima visos gyvenamosios vietovės urbanizacijos lygio.

Įstatyme nereglamentuoti naujų savivaldybių steigimo terminai, neaišku, kokiais kriterijais (ar pagrindiniu, nurodytu Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje, ar 7 straipsnio 1 dalies, kurį turi atitikti ne tik steigiama, bet ir reformuojama savivaldybė) remiantis gali būti steigiama savivaldybė, taip pat neaiškus ir pagrindinio kriterijaus išmatavimo ir pagrindimo kontekstas.

Įstatyme nėra nustatyta, kad gyvenamųjų vietovių teritorijų ribos ir pavadinimai turi būti tvarkomi pagal nustatytus reikalavimus, nedetalizuotas istorinės sostinės teritorijos statuso suteikimas.

Įstatyme nustatyta, kad numerius adresų objektams suteikia ir keičia tik savivaldybės vykdomoji institucija arba jos pavedimu seniūnas, taip pat Įstatyme yra nebeaktualių nuostatų dėl pirmojo ir antrojo teritorijos administracinių vienetų reformos etapų bei įstatymo įgyvendinimo.

Įstatyme pasigendama nuostatų, kad Vyriausybė, teikdama Seimui įstatymų projektus dėl apskričių sudarymo ar panaikinimo, jų teritorijų ribų ir centrų nustatymo ar keitimo, pavadinimų joms suteikimo ir keitimo, pateiktų ir regiono plėtros tarybos, veikiančios tos apskrities teritorijoje, nuomonę.

Įstatyme nėra tikslesnio reglamentavimo dėl Lietuvos Respublikos adresų registro veiklos.

Sodininkų bendrijų įstatyme, nustatančiame sodininkų bendrijų valdymą ir veiklą, bendrojo naudojimo turto valdymą, mėgėjų sodo teritorijos ir mėgėjų sodų sklypų tvarkymo bei naudojimo reikalavimus, nėra nuostatų apie sodininkų bendrijos registravimą, mėgėjų sodo teritorijos ribų nustatymą ir keitimą ir šių duomenų registravimą.

4. Siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Įstatymo projekte patikslintos ir papildytos miesto, miestelio ir kaimo sąvokos sukurs prielaidas užtikrinti aiškesnį ir konkretesnį šių gyvenamųjų vietovių apibūdinimą, sudarys sąlygas darnesniam teritorijų vystymui naujai formuojant gyvenamąsias vietoves ir užtikrins jų suderinamumą su kituose teisės aktuose nustatytu reglamentavimu.

Siekiant aiškesnio įstatymo nuostatų taikymo, Įstatymo projekte siūloma atsisakyti šiuo metu nustatyto painaus ir praktikoje dažniausiai neteisingai suprantamo gyvenamųjų vietovių skirstymo į miestus ir kaimus, nustatančio, kad miesto gyvenamosioms vietovėms priskiriami miestai, o kaimo – miesteliai, kaimai ir viensėdžiai.

Įstatymo projektu siūloma reglamentuoti įstatyme nenustatytą istorinės sostinės teritorijos statuso apibrėžtį, šio statuso suteikimą ir šiuo metu šį statusą turinčias gyvenamąsias vietoves ar jų dalis.

Įstatymo projektu atsisakoma „kompaktiškai užstatytos vietovės“ kriterijaus, vietoj jo miesto ir miestelio tipų nustatymą susiejant su objektyviais teritorijų planavimo dokumentų rodikliais – atitinkamai ne mažesniu kaip 70 proc. ir 60 proc. urbanizuotos bei urbanizuojamos teritorijos ploto dydžiu. Toks reguliavimas leis gyvenamosios vietovės tipą grįsti ne tik esama statyba, bet ir suplanuota ateities plėtra, gyventojų skaičiumi bei vykdoma socialine ir ekonomine veikla.

Praktikoje savivaldybėms, atsakingoms už adresų suteikimą, neretai kyla klausimų, kuriems nekilnojamojo turto objektams turi būti suteikiamas adresas, todėl, siekiant spręsti neaiškumus, Įstatymo projektu siūloma nustatyti adreso ir adreso objekto sąvokas.

Įstatymo projektu siūloma numatyti, kad sprendimai dėl naujų savivaldybių steigimo, esamų reformavimo turi būti priimti ne vėliau kaip prieš 18 mėnesių iki savivaldybių tarybų rinkimų. Tokiu teisiniu reguliavimu bus užtikrintas sklandesnis naujų savivaldybių steigimas (rinkimų apygardų ir rinkėjų sąrašų sudarymas, techninės ir materialinės bazės paruošimas naujoms savivaldybėms funkcionuoti (pastatai, turtas) ir kt.).

Įstatyme pasigendama nuostatų, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė, teikdama Lietuvos Respublikos Seimui įstatymų projektus dėl apskričių sudarymo ar panaikinimo, jų teritorijų ribų ir centrų nustatymo ar keitimo, pavadinimų joms suteikimo ir keitimo, pateiktų ir regiono plėtros tarybos, veikiančios tos apskrities teritorijoje, nuomonę.

Siekiant spręsti praktikoje pasitaikančias problemas, kad gyvenamųjų vietovių teritorijų ribos ir pavadinimai būtų tvarkomi ne stichiškai, Įstatymo projekte siūloma nustatyti, kad tai būtų realizuojama pagal tam tikrus reikalavimus, kuriuos nustatytų Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota institucija.

Atsižvelgiant į savivaldybių pasiūlymus tobulinti numerių adresų objektams suteikimo, keitimo ir panaikinimo reglamentavimą ir siekiant optimizuoti adresų suteikimo terminus, Įstatymo projektu siūloma išplėsti subjektų, galinčių priimti sprendimus dėl numerių adresų objektams suteikimo, keitimo ir panaikinimo, ratą, nustatant, kad šiuos sprendimus galėtų priimti ne tik meras ir seniūnas, bet ir administracijos direktorius. Pažymėtina, kad ne visos savivaldybės turi įsteigtas seniūnijas ir seniūnus, galinčius tvarkyti adresų objektų numerius, todėl susiduriama su situacija, kad savivaldybėje yra tik vienas šiuos sprendimus priimantis subjektas – meras, kuris dėl užimtumo ar adresų tvarkymo apimčių ne visada operatyviai gali priimti sprendimus; taip galimai užtrunka valstybei svarbaus adreso duomens fiksavimas Lietuvos Respublikos adresų registre ir sutrukdomas susižinojimas apie konkretaus nekilnojamojo turto objekto vietą.

Įstatymo projektu siūloma atsisakyti deklaratyvios ir objektyviai nepamatuojamos bei nepagrindžiamos Įstatymo nuostatos apie tai, kad „pagrindiniai savivaldybės steigimo kriterijai yra jos pasirengimas tvarkyti ir prižiūrėti savo aplinką, komunalinį ūkį, teikti gyventojams paslaugas ir vykdyti kitas funkcijas, numatytas Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme“. Pažymėtina, kad ši nuostata tik plečiamai atskleidžia Europos vietos savivaldos chartijos 3 straipsnio 1 dalies[2] nuostatą, todėl ją dėstyti šių klausimų nereguliuojančiame įstatyme netikslinga.

[2] „Vietų savivalda reiškia vietų valdymo organų teisę ir galią įstatymo ribose savo atsakomybe ir pagal vietos gyventojų interesus reguliuoti ir valdyti didžiąją viešųjų reikalų dalį.“

Įstatymo projektu siūloma atsisakyti nebeaktualių nuostatų dėl pirmojo ir antrojo teritorijos administracinių vienetų reformos etapų bei įstatymo įgyvendinimo.

Įstatymo projekte aiškiau įtvirtinamos nuostatos dėl Lietuvos Respublikos adresų registro veiklos.

Taip pat Įstatymo projektu siūloma atsisakyti įstatymo įgyvendinimo ir kitų jau nebeaktualių nuostatų dėl teritorijos administracinių vienetų reformos etapų, jau įgyvendintų pasiūlymų Vyriausybei ir kt.

Priėmus Įstatymo projektą, gyvenamosios vietovės, iki šio įstatymo įsigaliojimo turėjusios miesto, miestelio, kaimo ir viensėdžio tipus, bus laikomos miestu, miesteliu, kaimu ir viensėdžiu. Įstatymo projektu apibrėžiamos gyvenamųjų vietovių sąvokos ir jose nurodyti jų požymiai bus taikomi tik naujai, po Įstatymo projekto priėmimo ir įsigaliojimo nustatomiems gyvenamųjų vietovių tipams.

Sodininkų įstatymo projekte siūloma nustatyti sodininkų bendrijos registravimo, mėgėjų sodo teritorijos ribų nustatymo ir keitimo ir šių duomenų registravimo teisinį reguliavimą, taip sisteminant ir sutelkiant sodininkų bendrijų valdymą ir veiklą, bendrojo naudojimo turto valdymą, mėgėjų sodo teritorijos ir mėgėjų sodų sklypų tvarkymo bei naudojimo reikalavimų nuostatas viename, šią sritį reglamentuojančiame įstatyme.

Priėmus Sodininkų įstatymo projektą, Lietuvos Respublikos sodininkų bendrijų įstatymo 3 straipsnio teisinis reguliavimas taps aiškesnis ir nuoseklesnis.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus įstatymus neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Priimtų įstatymų įtaka kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priimti įstatymai neturės įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai.

7. Įstatymų įgyvendinimo įtaka verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Priėmus įstatymus, jų įgyvendinimas neturės neigiamos įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

8. **Įstatymų projektų atitiktis strateginio lygmens planavimo dokumentams**

Įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. **Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios**

Priėmus įstatymus kitų įstatymų priimti ar keisti nereikės. Reikės patvirtinti 12 punkte nurodytus įgyvendinamuosius teisės aktus.

10. Įstatymų projektų atitiktis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimams, jų sąvokų įvertinimas Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymų projektai parengti laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Naujai nustatomos apibrėžtys aprobuotos Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

11. Įstatymų projektų atitiktis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatoms ir Europos Sąjungos teisei

Įstatymų projektai neprieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatoms ir Europos Sąjungos dokumentams.

12. Įstatymams įgyvendinti reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, juos priimti turintys subjektai

Priėmus Įstatymo projektą, reikės:

12.1. pakeisti :

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. birželio 3 d. nutarimą Nr. 651 „Dėl Administracinių vienetų ir gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų ir pavadinimų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“;

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 20 d. nutarimą Nr. 1019 „Dėl Vietos gyventojų apklausos tvarkos aprašo patvirtinimo“;

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. lapkričio 15 d. nutarimą Nr. 1443 „Dėl Valstybinės žemės sklypų pardavimo ir nuomos mėgėjiško sodo teritorijoje“;

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 23 d. nutarimą Nr. 2092 „Dėl Adresų formavimo taisyklių patvirtinimo“;

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 14 d. nutarimą Nr. 1030 „Dėl įgaliojimų suteikimo įgyvendinant Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo 7^1 ir 9 straipsnius ir Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnio 27 punktą“;

- Numerių pastatams, patalpoms, butams ir žemės sklypams, kuriuose pagal jų naudojimo paskirtį (būdą) ar teritorijų planavimo dokumentus leidžiama pastatų statyba, suteikimo, keitimo ir apskaitos tvarkos aprašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2011 m. sausio 25 d. įsakymu Nr. 1V-57 „Dėl Numerių pastatams, patalpoms, butams ir žemės sklypams, kuriuose pagal jų naudojimo paskirtį (būdą) ar teritorijų planavimo dokumentus leidžiama pastatų statyba, suteikimo, keitimo ir apskaitos tvarkos aprašo ir Pavadinimų gatvėms, pastatams, statiniams ir kitiems objektams suteikimo, keitimo ir įtraukimo į apskaitą tvarkos aprašo patvirtinimo“;

12.2. pripažinti netekusiu galios Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 10 d. nutarimą Nr. 715 „Dėl Lietuvos Respublikos adresų registro nuostatų patvirtinimo“ ir priimti Registro informacinės sistemos valdytojo tvirtinamus Registro informacinės sistemos nuostatus;

12.3. Lietuvos Respublikos teisingumo ministrui patvirtinti Lietuvos Respublikos adresų registro informacinės sistemos nuostatus.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti

Planuojama, kad valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės fondų papildomų lėšų Įstatymams įgyvendinti neprireiks.

14. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Įstatymų projektų rengimo metu specialistų vertinimų ir išvadų nebuvo gauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Reikšminiai žodžiai, kurių reikia Įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną „Eurovoc“: „administracinis vienetas“, „savivaldybė“, „miestas“, „miestelis“, „kaimas“, „adresas“, „adreso objektas“, „registras“, „informacinė sistema“, „sodininkų bendrija“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.

_____